

Saila Takkunen

KOLME MUSIIKILLISTA TUOKIOKUVAA

Huiluyhtyeelle säveltäminen omien mielikuvieni pohjalta

**Opinnäytetyö
CENTRIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Musiikin koulutusohjelma
Huhtikuu 2016**

TIIVISTELMÄ OPINNÄYTETYÖSTÄ

Centria-ammattikorkeakoulu	Aika Huhtikuu 2016	Tekijä/tekijät Saila Takkunen
Koulutusohjelma Musiikin koulutusohjelma		
Työn nimi KOLME MUSIIKILLISTA TUOKIOKUVAA. Huiluyhtyeelle säveltäminen omien mielikuvieni pohjalta.		
Työn ohjaaja Riitta Kossi/ Kirsti Rasehorn		Sivumäärä 17
<p>Opinnäytetyönäni sävelsin kolme musiikillista tuokiokuvaa huiluyhtyeelle. Sijoitin sävellykseni kolmeen Euroopan maahan, jotka inspiroivat minua henkilökohtaisella tasolla. Lähtökohtana säveltämiselle olivat omat mielikuvani, joita maiden kulttuuri, elämä, ihmiset ja luonto minussa herättivät. Nämä mielikuvat halusin vangita tuokiokuviksi, joista kuulija voisi muodostaa omat mielikuvansa. Sävellykseni on suunnattu musiikkiopistotasoisille soittajille ja pyrin sisällyttämään niihin pedagogisia aiheita, joita opettajan on mahdollista tuoda esille opetustilanteessa.</p> <p>Opinnäytetyöni koostuu kirjallisesta osuudesta ja sävellyksistäni. Tässä opinnäytetyöni kirjallisessa osuudessa kerron yleisesti säveltämisestä sekä omasta sävellysprosessistani, sävellyksistäni ja niiden piirteistä. Tarkoitukseni oli prosessin aikana kehittää omaa säveltäjäjyyttäni ja pedagogiikkaani, sekä luoda uutta oppimateriaalia opetustyöhön.</p>		
Asiasanat säveltäminen, huiluyhtye, mielikuva, luovuus, inspiraatio		

ABSTRACT

Centria University of Applied Sciences	Date April 2016	Author Saila Takkunen
Degree programme Music		
Name of thesis THREE MUSICAL VIGNETTES. Composing music for a flutter of flutists by using the musings of my mind.		
Instructor Riitta Kossi/ Kirsti Rasehorn		Pages 17
<p>In this thesis, I have composed three musical vignettes for a flute ensemble. These compositions are situated in three European countries which have inspired me on a personal level. The basis for my compositions were mental images which were inspired by the culture, life, people, and nature of each country. I wanted to capture these images in the form of musical vignettes, through which the listener could create his or her own mental images. My compositions are directed towards a level suited for students in an academy of music and I aim to include pedagogical topics within the compositions, which a teacher can bring up during a teaching situation.</p> <p>My thesis consists of a textual part and of the compositions. In this textual part I write about composing in general and about my own compositional process, compositions and the features within them. During this process, it was my aim to develop my own abilities in both musical composition and pedagogy, and to create new teaching material for educational work.</p>		

<p>Key words composing, flute ensemble, suggestion, creativity, inspiration</p>
--

KÄSITTEIDEN MÄÄRITTELY

Arpeggio: harpun tapaan, murtosointisesti. (Perkiö,M. 2010.)

Stemma: Ääni. Kunkin soittimen tai soitinryhmän osuus moniäänisessä sävellyksessä. (Kotimaisten kielten keskus ja kielikone Oy, 2016.)

Tuokiokuva: Hetken tunnelmaa tai tilannetta esittävä kuva. (Kotimaisten kielten keskus ja kielikone Oy, 2016.)

Urkupiste: Tavallisesti alimman äänen sävel, joka soi muista äänistä riippumatta useiden tahtien ajan. (Kotimaisten kielten keskus ja kielikone Oy, 2016.)

TIIVISTELMÄ
ABSTRACT
KÄSITTEIDEN MÄÄRITTELY
SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 SÄVELTÄMINEN	3
2.1 Inspiraatio	3
2.2 Luovuus	4
2.3 Mielikuvat	5
2.4 Mielikuvien ja säveltämisen hyödyntäminen omassa opetuksessani	6
3 KOLME MUSIIKILLISTA TUOKIOKUVAA	7
3.1 Idean synty	7
3.2 Kappaleet	7
3.2.1 Yö Andalusianssa	8
3.2.2 Valssi Paimensalossa	10
3.2.3 Mysteeri Baker Streetilla	12
4 POHDINTA	14
LÄHTEET	16
KUVAT	
KUVA 1 Espanja	10
KUVA 2 Borduna	11
KUVA 3 Soolo	13

1 JOHDANTO

Taiteellisen opinnäytetyöni idean taustalla oli ajatus huiluyhtyeen perustamisesta. Olimme koonneet musiikkiopiston lukuvuoden alussa huilistikollegani kanssa oppilaistamme huiluyhtyeen, tarkoituksenamme kehittää näin oppilaiden yhteissoittotaitoja, monipuolistaa yhteismusisointia ja saada heille lisää esiintymiskokemusta. Etsiessämme sopivaa materiaalia soitettavaksi sain idean omien sävellysten tekemiseen ja päätin tarttua aiheeseen opinnäytetyön muodossa.

Sytä opinnäytetyöni aiheen valintaan oli useita. Tutkimuskysymysten näkökulmasta tärkeimpiä niistä olivat kehittyminen säveltämisessä sekä kiinnostukseni tuottaa itse pedagogista materiaalia opetuskäyttöön ja kehittää näin myös omaa pedagogiikkaani. Kohderyhmäksi sävellyksilleni valitsin huiluyhtyeen sen haastavuuden ja mielenkiintoisuuden vuoksi. Vaihtelin yhtyeen kokoonpanoa sen mukaan, mikä mielestäni toimi missäkin kappaleessa parhaiten. Käytin kahdessa sävellyksissäni huilujen lisäksi myös kitaraa, sillä mielestäni kitara toi sävellyksiin tarvittavaa ryhtiä ja auttoi tunnelman luomisessa. Tutkimuksellisen menetelmäni lähtökohtana työssäni on vahvasti kokemuksellinen oppiminen, sillä projektin aikana keskeisessä asemassa olivat itseni kehittäminen säveltäjänä, itsenäinen työskentely ja vastuu omasta tekemisestä sekä refleктоiva ote omiin kokemuksiin ja oppimiseen. Opinnäytetyötä tehdessäni minulle oli hyötyä myös hiljaisesta tiedosta, jota instrumentistani, sen ominaisuuksista ja soittamisesta on kertynyt vuosien mittaan pitkäaikaisen harrastamisen ja ammattiopintojen myötä.

Ennen sävellystyötä ja sen aikana tutustuin erilaisiin sävellykseen liittyviin lähdemateriaaleihin. Itse säveltämiseen opastavia teoksia en löytänyt; tarjolla oli ainoastaan säveltäjien elämänkertoja, joissa pääroolissa olivat luonnollisesti heidän ammatilliset saavutuksensa ja oma elämäntarinansa. Sovitusoppaita löysin kuitenkin muutamia. Hyödyllisin minulle oli Timo Lehtovaaran *Sovitusoppas harrastajaryhmien vetäjille omien sovitusten laatimisen tueksi* (Lehtovaara 2014), josta löysin käytännöllisiä vinkkejä muun muassa erilaisista harmoniakuluista sekä tietoa eri soittimien erityispiirteistä. Toiseksi tärkeäksi lähteeksi osoittautui Kari Karjalaisen *Sovittaminen – Johdatus ammattimaiseen soittamiseen, soitintamiseen ja orkestraatioon* (Karjalainen 2014), joka kertoo perusteellisesti erilaisille kokoonpanoille sovittamisesta. Lisäksi myös säveltämisestä on kirjassa pieni luku. Saadakseni uusia näkökulmia, ajatuksia ja vinkkejä säveltämiseen liittyen, haastattelin myös musiikin moniosaajaa, pedagogia ja säveltäjää Jouko Kantolaa. Häneltä sainkin paljon kokemuksen mukanaan tuomaa tietoa ja uutta intoa omaan säveltämiseeni. Säveltäessäni kansanmusiikkivaikutteista Valssi Paimensalossakappaletta kävin myös aiheen tiimoilta puhelinkeskustelun viulupedagogi Anna Muinosen kanssa. An-

nalta sain tietoa kansanmusiikista ja hyödyllisiä vinkkejä kappaleen sävellystä varten. Runsaasti hyödyllisiä neuvoja ja ideoita säveltämiseen sain myös kitarapedagogi Vesa Lassilalta.

Sävellyksprojektini nimeksi muotoutui *Kolme musiikillista tuokiokuvaa* ja lähtökohdaksi sävellyksilleni omat mielikuvani Euroopan maista, joihin kappaleet sijoitin. Halusin tuoda tuokiokuvauksiin perustuvissa sävellyksissäni esiin niitä ajatuksia ja musiikkiin liittyviä mielikuvia, joita valitsemani maiden musiikki, kulttuuri, ympäristö sekä omat kokemukseni minussa herättivät. Ajatuksenani oli nostaa esiin jonkin verran myös eri maiden musiikkityylejä, tarttumatta kuitenkaan liikaa eri tyylien lain alaisuuksiin ja musiikillisiin sääntöihin. Maat, joihin kappaleeni sijoituivat, valikoituivat pitkälti sen mukaan, mistä itsestäni tuntui mielekkäältä säveltää. Ideani kappaleisiini löysin lopulta Espanjaan, Iso-Britanniaan ja Suomeen liittyvistä mielikuvista.

Tässä opinnäytetyöni raportissa käsittelen ensin yleisesti säveltämistä ja siihen liittyviä piirteitä. Oman alalukunsa Säveltäminen-pääluvun alle ovat saaneet luovuus, inspiraatio ja mielikuvat, jotka olivat kaikki tärkeässä roolissa opinnäytetyöni sävellysprosessissa. Lisäksi tein alaluvun myös mielikuvien ja säveltämisen käytöstä osana omaa opetustani. Kolme musiikillista tuokiokuvaa-luvun alla kerron opinnäytetyöhöni johtaneen idean synnystä, sekä jokaisesta sävellyksestä, niiden taustasta, instrumenteista ja harmoniasta erikseen. Pohdinta-osiossa kuvaan omaa kehittymistäni opinnäytetyöprosessin aikana.

2 SÄVELTÄMINEN

Säveltäminen käsitteenä on tulkinnanvarainen. Eerolan ja Korvenpään mukaan [1995, 26] käsitettäessä säveltäminen terminä sen laajassa merkityksessään, voidaan säveltäminen jaotella esimerkiksi esityshetkellä säveltämiseen (improvisointi), etukäteissäveltämiseen (nuottisäveltäminen ja musisoimalla säveltäminen) sekä jälkikäteissäveltämiseen (jälkikäsitteily studiotyöskentelyssä) (Ervasti, Muhonen & Tikkanen 2013, 251). Prosessina säveltämistä on hankala kuvailla perusteellisesti, sillä prosessin kulku on jokaiselle varmasti hyvin henkilökohtainen. Kuten säveltäjä Mikko Heiniö toteaa, ”säveltäminen on henkilökohtainen, perimmäisin tapa hahmottaa maailmaa ja etsiä omaa suhdettaan siihen” (1997,14). Jokaisella on siis oma visionsa siitä, kuinka oma sävellysprojehti etenee, miltä haluaa oman teoksensa kuulostavan ja mitkä elementit ovat omassa sävellyksessä keskeisessä asemassa. Usein tietyt vaiheet kuitenkin yhdistävät prosessin kulkua. Esimerkiksi Kaschubin ja Smithin [2009] säveltämisprosessimallissa säveltämisen eri vaiheet ovat impulssi ja inspiraatio, suunnittelu, tutkimusvaihe, ideoiden keksiminen ja testaaminen, sävellyksen kokoaminen, sävellyksen editointi, arviointi, sävellyksen jakaminen ja laajentaminen, kehittäminen ja uudelleen ideointi (Ervasti ym. 2013, 253-254). Säveltäjä Einojuhani Rautavaara (Hako 2000, 64) taas kertoo säveltämisensä jakautuvan kahteen vaiheeseen: ilmaisuun sekä rakenteeseen, joka voi pitää sisällään esimerkiksi sävellajivaihdosten sarjoja tai muita mielenlyhtymiin liittyviä rakenneideoita. Kuten Ervasti, Muhonen ja Tikkanen (2013, 254) asian tiivistävät: säveltäminen on emotionaalinen, fyysinen ja älyllinen kokemus.

2.1 Inspiraatio

Inspiraatio tulee niin monesta lähteestä; se voi olla luonto, jokin tietty kokoonpano tai kunnianhimo. -- Muusikko tarvitsee myös muusia; pitää olla jokin sydämenvärähtelijä, kuten esteettinen henkilö tai kokemus, joka laittaa prosessin liikkeelle. Säveltämisessä tarvitaan sydäntä. (Kantola 2015.)

Inspiraatio on usein keskeisessä asemassa säveltämisessä sekä ideointi- että työvaiheessa. Usein se on alkusysäys sävellysprosessin aloittamiselle. Kuten Kantola (2015) toteaa, tarvitaan sävellyksen tekemiseen aina sydäntä. Inspiraatio syntyy usein siis asioista, kokemuksista tai ihmisistä, jotka ovat itselle tärkeitä. Käsitteenä inspiraatio määritellään Kielitoimiston sanakirjassa yksiselitteisesti innoitukseksi (Kotimaisten kielten keskus ja kielikone Oy, 2016).

Oman inspiraationi tärkeimpiä lähteitä olivat tämän projektin aikana musiikki sekä omat muistoni ja kokemukseni. Esimerkiksi parin vuoden takainen lomamatkani Espanjaan sekä innostavat elokuvasä-

vellykset antoivat alkusysäyksen kappaleille Yö Andalusiassa ja Mysteeri Baker Streetilla. Aina inspiraatio ei kuitenkaan ole ainut tapa saattaa ideoita paperille. Oman sävellyksprojektini aikana totesin, että vaikka jostakin aiheesta tai musiikillisesta ideasta innostuisikin, saattaa idean toteuttaminen jäädä suunnittelun asteelle. Sen sijaan vakaa päätös aloittaa uuden sävellyksen tekeminen sai minut ryhtymään esimerkiksi Mysteeri Baker Streetilla- kappaleen sävellystyöhön.

2.2 Luovuus

Inspiraation ohella myös luovuus on käsite, joka liittyy olennaisesti säveltämiseen. Kielitoimiston sanakirjassa luovuus määritellään luomiskyvyksi, eli jotakin uutta tuottavaksi (Kotimaisten kielten keskus ja kielikone Oy, 2016). Luovuus käsitetään usein kahdella eri tavalla: taiteilijoille, keksijöille ja muille ”luovan alan ammattilaisille” kuuluvana tärkeänä taitona tai kyvyksi keksiä jotakin itselle innostavaa tai uutta arkisessa elämässä. Luovuustutkimuksessa nämä kaksi näkökulmaa onkin eroteltu määritelmillä arkinen luovuus, joka tarkoittaa jokaisen ulottuvilla olevaa mahdollisuutta toteuttaa luovuuttaan jokapäiväisessä elämässä, sekä Luovuus (nimenomaan isolla alkukirjaimella), joka ilmenee keksintöinä tai taideteoksina, jotka ovat jääneet historiaan. (Laaksonen 2014, 7-8 [Koskennurmi-Sivonen & Seitamaa-Hakkarainen, 2004.]) Luovuus on läheisesti yhteydessä myös mielikuvitukseen ja sitä kautta mielikuviin: ilman mielikuvia tuskin syntyisi kovinkaan luovaa lopputulosta.

Luovuustutkija Mihályi Csikszentmihalyin [1997] kehittämän luovuuden systeemimallin mukaan yksilön luovuuden kehittyminen ja ilmeneminen on psykologisten prosessien lisäksi myös sosiaalinen ja kulttuurinen tapahtuma. Hänen mukaansa oppimisyhteisö vaikuttaa siihen, rajoittaako vai lisääkö se luovuutta. (Ervasti ym. 2013, 249.) Mielestäni luovuuden tukeminen musiikin opetuksessa heti opintojen alkuvaiheesta lähtien on siis tärkeää myös myöhempää musiikin työstämistä, kuten säveltämistä, ajatellen. Hyvä esimerkki luovuutta edistävästä harjoitteesta on improvisointi, sillä se on keino luoda täysin uutta, hetkessä syntyvää musiikkia, joka saattaa myöhemmin jalostua sävellykseksi asti. Kantolan (2015) mukaan improvisointi eroaakin sävellyksestä nimenomaan hetkellisyytensä vuoksi: improvisaatio on hetken tuokio, jossa ei välttämättä ole sävellykselle tyypillistä selkeää alkua ja loppua. Juuri hetkellisyytensä vuoksi se onkin mielestäni hyvä tapa löytää spontaaneja ideoita myös säveltämistä ajatellen. Lisäksi improvisoinnin käyttömahdollisuudet luovuuden edistäjänä ovat lähes rajattomat, sillä improvisointi on mahdollista oman taitotason puitteissa niin vasta-alkajalle kuin ammattimuusikollekin.

Säveltämisestä, soittamisesta tai muusta taiteellisesta toiminnasta puhuttaessa liitetään luovuuteen usein myös käsitys flow-tilasta. Flow on tila, jossa työskentely sujuu kuin itsestään ja keskittyminen on niin intensiivistä, että aikakäsitys muuttuu ja tietoisuus itsestä katoaa (Csikszentmihalyi 1990,113). Csikszentmihalyin (1990,113) mukaan tällaisen toiminnan palkitsevuus on niin suuri, että ihmiset ovat valmiita ryhtymään siihen välittämättä mitä he itse siitä saavat tai kuinka vaarallista tai vaikeaa tehtävän suorittaminen on. Keskittymisen merkitys flow-tilan onnistumiselle on erittäin suuri ja Csikszentmihalyin toteaaakin, että täydellisen keskittymisen tilassa merkityksettömälle informaatiolle ei ole tilaa ajatuksissa ja ihminen pystyy unohtamaan elämänsä kaikki ikävät puolet (1990, 94). Itselleni eräänlainen flow-kokemus syntyi säveltäessäni Mysteeri Baker Streetilla-kappaletta. Olin niin motivoitunut aiemmin kuuntelemastani musiikista ja ideoista siitä, millaisen kappaleestani haluaisin säveltää, että uppouduin työhöni täysin. Lopetettuani työskentelyn useamman tunnin päästä, oli minulla olo, kuin aikaa olisi kulunut vain hetkinen. Innostunut työskentely oli imaissut minut sisäänsä niin perusteellisesti, että käsitys ajan kulusta ja ulkomaailman tapahtumista oli täysin kadonnut tuon parituntisen ajaksi.

2.3 Mielikuvat

Mielikuva on monimutkainen ja abstrakti käsite, joka pitää sisällään monia merkityksiä asiayhteydestään riippuen. Yksinkertaisimmillaan mielikuva määritellään kuitenkin *sisäiseksi, psyykkiseksi kuvaksi jostakin asiasta* (Kotimaisten kielten keskus ja kielikone Oy, 2016).

Mielikuvien rooli musiikin esittämisessä, opettamisessa ja tekemisessä on hyvin keskeinen. Usein esimerkiksi esiintymistilanteessa soittaminen tai laulaminen saattaa olla hyvin kompleksinen tapahtuma: ilmaisu ja tekniikka on saatava toimimaan yhdessä niin, että esitys koskettaa kuulijaa. Oman kokemukseni mukaan mielikuvat ovat tässä tapauksessa hyvä tapa vahvistaa ilmaisua. Esimerkiksi johonkin ennalta päätettyyn rooliin samaistuminen tai tarinan keksiminen kappaleen tueksi synnyttävät sellaisia mielikuvia, jotka auttavat pääsemään myös esiintyessä tilaan, jonka avulla haluttu tunnelma ja sanoma välittyvät kuulijalle. Mielikuvat saattavat auttaa myös jonkin haastavan teknisen asian hahmottamisessa. Esimerkiksi laulun opetuksessa kurkunpään rentoutta voidaan harjoitella muodostamalla mielikuva sisäisestä hymystä (Viljamaa 2009, 8). Huiluopinnoissa hengitysilman sijoittumisen hahmottamisessa minulle on ollut apua erilaisista mielikuviin perustuvista hengitysharjoituksista, kuten ”Isäntämiehen asennosta”.

Myös säveltämiseen mielikuvat liittyvät olennaisesti. Jonkin tapahtuman, asian tai ihmisen ajattelu saattaa saada aikaan inspiraation, joka taas käynnistää luovan prosessin, säveltämisen. Omassa sävellyksprojektissani mielikuvilla oli erittäin merkittävä rooli, sillä halusin tietoisesti korostaa niiden merkitystä säveltämiselle. Mielikuvat olivatkin tärkeimpänä lähtökohtana ryhtyessäni suunnittelemaan kappaleitani.

2.4 Mielikuvien ja säveltämisen hyödyntäminen omassa opetuksessani

Omassa opetuksessani käytän paljon mielikuvia. Mielikuvia voi soveltaa opetuksessa lähes mihin tahansa asiaan helpottamaan sen ymmärtämistä: esimerkiksi staccatoja opetellessa käytän usein mielikuvaa vesipisaroita tipoittain tiputtavasta hanasta ja jos kappaleessa tarvitaan leveämpää linjaa pyydän oppilasta kuvittelemaan, että hän soittaisi samalla lailla kuin maalaisi taulua erittäin leveällä pensselillä. Usein myös kehittelemme soitettavalle kappaleelle jonkin tarinan oppilaan omien mielikuvien pohjalta. Tällä tavoin tulkinta syvenee ja kappale saa uusia merkityksiä. Mielikuvat ovat hyvä apuväline myös hengitystekniikkaa opeteltaessa. Esimerkiksi niin sanottu Isäntämiehen asento, jossa oppilas istuu tuolilla jalat levällään, kädet rentoina nojaten kyynärpäillä polviinsa, auttaa havainnollistamaan ilman sijoittumista oikeisiin kohtiin vatsassa, kyljissä ja selässä (Erkkilä 2012, 26). Kuten Säde Pesonen toteaa opinnäytetyössään, voi opetettava asia olla mielenkiintoisempi ja jäädä oppilaalle paremmin muistiin mielikuvien avulla kuin teoreettisesti selitettynä (Pesonen 2013, 8).

Omien kappaleiden säveltämisen olen ottanut myös osaksi omaa opetustani. Oppilas säveltää oman kappaleen jonka hän saa halutessaan esittää konsertissa. Sävellykset ovat yleensä melko pienimuotoisia ja käsittävät lähinnä melodian, jonka pohjalle kehittelem pianosäestyksen tai toisen stemman huilulle. Mielikuvia sävellykseen otan usein mukaan heti alkuvaiheessa kysymällä, mistä aiheesta oppilas haluaisi säveltää. Usein aihevalinnat ovat omaan perheeseen, lemmikkiin, harrastukseen, kouluun tai luontoon liittyviä. Aiheen omakohtaisuus luo intoa kappaleen säveltämiseen ja auttaa oppilasta pääsemään alkuun.

3 KOLME MUSIIKILLISTA TUOKIOKUVAA – SÄVELLYSPROSESSI JA KAPPALEET

Sävellysprosessin aikana keräsin tietoa säveltämisestä, pohdin omaa suhdettani säveltämiseen sekä kokeilin erilaisia sävellystapoja. Sijoitin kappaleeni Euroopan eri maihin: tärkeimmäksi lähtökohdaksi kappaleideni synnylle muodostuivatkin omat mielikuvani kyseessä olevista maista ja niiden kulttuurista, luonnosta, ihmisistä ja muista mielikuviini vaikuttavista tekijöistä. Halusin vangita ajatukseni kappaleisiin hetkellisiksi musiikillisiksi tuokiokuviksi, joissa kiteytyisi ne mielikuvat, mitä kyseinen maa minussa herätti. Tavoitteenani oli, että myös kuulija pystyisi kappaleen nimen ja kuuntelemisen pohjalta muodostamaan omat mielikuvansa siitä, mitä sävellyksen kuvaamassa tuokiossa voisi juuri sillä hetkellä tapahtua. Opinnäytetyöni sävellykset ovat Iso-Britanniaan liittyvistä mielikuvista syntynyt *Mysteeri Baker Streetilla*, Espanjaan sijoittuva *Yö Andalusiassa* sekä *Valssi Paimensalossa*, joka syntyi Suomeen liittyvien mielikuvieni pohjalta.

3.1 Idean synty

Idea huiluyhtyeelle säveltämisestä syntyi miettiessämme kollegani kanssa sopivaa materiaalia perustamallemme huiluyhtyeelle. Yhtye koostui oppilaistamme, jotka olivat tasoltaan toisen ja kolmannen perustason sekä opistotason suorittaneita musiikkiopistolaisia. Tarkoituksemme oli harjoituttaa yhtyettä erilaisia konserttiesiintymisiä varten, monipuolistaa yhteismusisointia ja opettaa samalla yhteissoittoon liittyviä taitoja.

Etsiessämme sopivan tasoista materiaalia ryhdyin pohtimaan ajatusta omien huiluyhtyekappaleiden säveltämisestä. Säveltäminen yhtyeelle oli mielestäni ideana mielenkiintoinen ja samalla itselleni haastava mittari. Onnistuisinko tuottamaan kappaleita, joita voisimme kokeilla yhtyeemme kanssa? Mietin ajatusta jonkin aikaa ja lopulta päätin tarttua haasteeseen.

3.2 Kappaleet

Opinnäytetyötäni varten kokeilin kappaleissani useita eri ideoita ja ratkaisuja. Innostuttuani jostakin aiheesta tai ideasta saatoinkin alkaa säveltää heti, kuitenkin huomatakseni, että jotkut ideat olivat liian hankalia toteuttaa. Tästä syystä osan kappaleiden aihioista hylkäsin jo heti alkumetreillä, muutamaa taas työstin pidemmälle kunnes huomasin idean toimimattomuuden.

Sävellysteni raameina pidin teoria tunneilta tuttuja klassisen musiikin kirjoittamiseen ja äänenkuljetukseen liittyviä sääntöjä ja oppeja. Halusin kuitenkin olla tarttumatta liikaa sääntöihin ja kappaleissani onkin äänenkuljetusta, joka ei ole kaikkien klassisen musiikin äänenkuljetuksen ohjeiden mukaista, mutta mielestäni oikeanlaisen tunnelman luomisen ja kappaleen luonteen kannalta välttämätöntä.

Teeman päättäminen sävellyksilleni tuotti aluksi hankaluuksia. Vahvimpina ehdokkaina teemaksi olivat luonto – sen äänet, ääri-ilmiöt ja vuodenajat – sekä maailman maat. Lopulta valitsin teemakseni maailman, tai oikeammin Euroopan maat. Sävellysteni maat valikoituivat lähinnä oman innostuneisuuteni mukaan: valitsin sävellettäväkseni kappaleet maista, jotka herättivät eniten ideoita. Suurimpia inspiraation lähteitä sävellyksilleni olivat kulttuuri, omat muistoni sekä innostava perinteeseen pohjaava musiikki.

3.2.1 Yö Andalusiassa

Ylväs nainen tanssimassa keltaisessa mekossaan flamencokitaroiden myrskyisien arpeggioiden ja rasgueojen säestäessä, kastanjettit, Välimeren vaaleansininen vesi ja taivaanrantaan laskeva aurinko olivat ajatuksia, jotka Espanja minussa ensimmäisenä herätti. Halusin tiivistää mielikuvani sävellyksen muotoon, sillä maan kulttuuri ja kauniit maisemat tekivät minuun pysyvän vaikutuksen kesän 2014 lomamatkallani. Näistä ajatuksista syntyi tuokiokuva Yö Andalusiassa.

Halusin tuoda sävellykseeni vaikutteita Espanjan perinteisestä musiikista, flamencosta. Flamencon juurista ja siihen vaikuttaneista kulttuuriperimällisistä tekijöistä on olemassa monia eri teorioita, mutta varmaa on, että sen synnyinsijat sijoittuvat Etelä-Espanjan Andalusiaan, josta se on levinnyt muualle Espanjaan ja ympäri maailmaa (Webster 2003, 20-21). Flamencon katsotaan alkaneen muotoutua 1700-luvun loppupuolella sellaiseksi kuin me sen tänä päivänä tunnemme vuosisatoja Andalusian alueella vaikuttaneiden kansojen – muun muassa juutalaisten, mustalaisten ja maurien – tuomien kulttuurillisten vaikutteiden myötä. Varhaisimmat merkinnät flamencoon viittaavasta tanssista ovat kuitenkin jo ajalta ennen ajanlaskumme alkua, jolloin Cadizin tytöt – *puellae gaditanae* – esittivät keisarille tansseja pronssisten kastanjettien säestyksellä. (Webster, 19-20; Alajärvi, E.) Flamencolla on siis pitkä historia, minkä vuoksi katsoin sen olevan niin olennainen osa Espanjan kulttuuria, että halusin ottaa perinteestä vaikutteita myös omaan kappaleeseeni. Sävellettyäni huiluosuudet kolmelle poikkihuilulle ja alttohuilulle, kysyin mielipidettä kappaleesta kollegaltani ja sain häneltä idean ottaa huilujen lisäksi mukaan vielä kitaran. Mielestäni kitara toi kappaleeseen kaipaamani perinteisen sävyn, sillä kitara liitetään vahvasti erilaisten lyömäsoitinten ohella flamencomusiikkiin.

Flamencolle tyypillistä on modaalisten asteikoiden käyttäminen, mollissa erityisesti fryygisen asteikon käyttö. Sävellyksessäni käytän kuitenkin harmonisen mollin viidettä moodia, jota kutsutaan myös fryygiseksi dominantiksi. Haluamani tunnelman ja flamencovaikutteiden esiintuomiseksi luovuin kappaleessani joistakin klassiselle musiikille tyypillisistä äänenkuljetussäännöistä. Käytän kappaleessani paikoitellen esimerkiksi rinnakkaisia kvinttejä ja oktaaveja sekä joitakin klassisessa teoriassa kiellettyjä äänten kaksinnuksia korostaakseni kappaleen tyyliä. Melodia kulkee läpi kappaleen ensimmäisessä huilustemmassa ja alttahuilun bassoäänen ja toisen ja kolmannen poikkihuilustemman äänenkuljetuksessa pääosassa ovat rytmit. Kitarastemmassa vahvassa roolissa ovat arpeggiot ja rytmillisuus, erityisesti triolit. Perinteisten soinnunsävelten lisäksi olen lisännyt joihinkin sointuihin 11-säveliä luomaan särmää ja dissonanssia sointiin. Kitarastemmassa näiden sävelten lisäksi esiintyy myös soinnun kuudetta säveltä.

Flamencon historia on eri kulttuurien yhteensulautuman summa, joka on kulkenut pitkän matkan romanien esittämän valituslaulun ja andalusialaisen folkloren kautta nykypäivään jatkaen kehittymistään edelleen. Nykyflamencoon yhdistelläänkin tänä päivänä mitä erilaisimpia vaikutteita esimerkiksi salasta, popmusiikista, jazzista ja rockista. (Djupsjöbacka 2006, 13, 21-22.) Omassa kappaleessani halusin kokeilla, kuinka huilu perinteisenä klassisena soittimena taipuu tämän tyylliseen musiikkiin. Pedagogisina yksityiskohtina toin esiin fryygisen dominantin, kitarastemman arpeggiot sekä vaikutteet flamenco-musiikista. Yö Andalusissa oli ensimmäinen opinnäytetyöni sävellyksistä ja ehkä siksi haasteellisin. Onnistuin kuitenkin mielestäni välittämään sävellyksessä hyvin sen tunnelman, jonka halusin luoda kuulijalle.

KUVA 1. Espanja. Yö Andalusiassa-sävellyksen taustalla olivat omat kokemukseni ja mielikuvani Espanjasta.

3.2.2 Valssi Paimensalossa

Halusin säveltää kappaaleen myös Suomesta, sillä oli mielenkiintoista pohtia, millaisia mielikuvia oma kotimaani, sen kulttuuri, ympäristö ja musiikki minussa herättivät. Muun muassa luonnon kauneus, melankolia, pimeä talvi, valoisa kesä, vakavahenkisyys, tanssit ja maaseudun elämä olivat ajatuksia, joita kirjasin ylös muistiinpanoihini ideoidessani kappaletta. Ideani säveltää kansanmusiikkivaikutteinen valssi syntyi oikeastaan käytyäni koulussa Kansanmusiikin työpaja-kurssin. Kurssilla muun muassa kuuntelimme, sovitimme ja sävelsimme kansanmusiikkia ja tätä kautta sain lisää kosketuspintaa kyseiseen tyyliin. Kurssi toi minulle uusia näkökulmia myös omaan soittooni, sillä klassisen instrumentin soittajalle kansanmusiikille ominainen rentous oli vapauttavaa. Kokemusteni myötä halusin tuoda jotakin suomalaisen kansanmusiikin elementtejä myös omaan sävellykseeni.

Mielestäni Sauli Heikkilä (2015,1) tiivistää kansanmusiikki-käsitteen laajuuden hyvin pohtiessaan pääkirjoituksessaan ”Mitä on kansanmusiikki?” lehden levypalstalle päätyneiden levytysten valintakriteerejä:

Määrittelyä ”kansanmusiikki tarkoittaa kansanomaista musiikkia, joka on säilynyt muistin varassa” ei taida kovin moni tässäkin lehdessä esitellyistä levyistä täyttää. Aiheita ja levyjä valitessamme tyydymme siis kansanmusiikin kosketukseen. (Heikkilä 2015, 1.)

Heikkilän mukaan kansanmusiikin kosketusta voi olla monenlaista, kuten esimerkiksi soittotyylit, svengi tai se miten jousikäsi toimii (2015,1). Nykykansanmusiikki on käsitteenä ja tyyliä laajaa ja sitä on hankala määritellä suppeasti. Omassa kappaleessani ensimmäisen kosketuksen kansanmusiikkiin luo alussa käytetty urkupiste eli borduna, jota oman kokemukseni mukaan käytetään monissa kansanmusiikkikappaleissa korostamaan jotakin kappaleen osaa, esimerkiksi melodiaa. Kappaleessani neljännen huilustemman soittajan urkupiste yhdessä ensimmäisen huilustemman soittajan A-osan teeman kanssa muodostaa kahdeksan tahdin intron ennen A-osan varsinaista alkua. Vasta tahdissa 10 loput soittajat tulevat mukaan ja borduna päättyy. Toinen kansanmusiikille tyypillinen piirre on sävelien koristelu. Muinosen (2015) mukaan korusävelten käyttämisessä on eroja ja esimerkiksi ruotsalaisilla ja suomalaisilla pelimanneilla on omat käytäntönsä. Omaan sävellykseeni sisällytin koristelevia säveliä erityisesti melodiaääneen.

The image shows a musical score for a piece titled 'Borduna'. The score is written for five instruments: Flute 1, Flute 2, Flute 3, Flute 4, and Acoustic Guitar. The key signature has three flats (B-flat, E-flat, A-flat), and the time signature is 3/4. The tempo is marked as ♩=85. The score consists of five measures. Flute 1 plays a melodic line in the first measure, consisting of eighth notes with slurs. Flutes 2, 3, and 4 are mostly silent, with Flute 4 playing a single note in the first measure. The acoustic guitar is silent throughout. A large brace underlines the first five measures of the score.

KUVA 2. Borduna. Valssi Paimensalossa-kappaleen alussa ainoastaan borduna säestää melodiaa.

Mielestäni moni kansanmusiikkikappale henkii myös mennyttä aikaa ja samaa vanhan ajan tunnelmaa halusin tuoda myös omaan sävellykseeni. Päälimmäiseksi ajatuksekseni nousi kappaletta tehdessäni lopulta entisajan kesäiset juhannustanssit yöttömässä yössä. Nimeksi sävellykselleni valikoitui Valssi Paimensalossa. Paimensalo on paikka, joka sijaitsee kotipitäjässäni ja sieltä aukeaa perinteinen maa-

laisnäkyä peltoineen ja metsineen. Kaunis maalaismaisema liittyy olennaisesti mielikuviini entisajan juhannustansseista, minkä vuoksi nimi tuntui sopivalta tälle tuokiokuvalle.

Valssi Paimensalossa on klassiselle kokoonpanolle sävelletty kappale. Innoitukseni ja vaikutteet sävellykseeni sain kuitenkin kansanmusiikista ja kappaleen kansanmusiikillisen luonteen ja haluamani tunnelman säilyttämisen vuoksi luovuinkin paikoitellen joistakin klassisen musiikin äänenkuljetukseen liittyvistä säännöistä. Kappaleeni sisältää stemmat neljälle huilulle ja kitaralle. Tärkeässä roolissa alussa ovat melodiaa ja urkupistettä soittavat ensimmäisen ja neljännen huilustemman soittajat. Melodia-ääni kulkee ensimmäisessä stemmassa tahtiin 37 asti, jonka jälkeen se siirtyy toisen huilustemman soittajalle ensimmäisen stemman huilistin siirtyessä soittamaan melodian yläpuolista terssiä. Väliääninä toimivien toisen ja kolmannen stemman äänenkuljetus on luonteeltaan vapaata kontrapunktia, jossa olen paikoitellen sitonut yhteisiä ääniä ja käyttänyt synkopoivia rytmejä. Neljännen stemman bassoääni koostuu pitkälti pidemmistä äänistä. Huilujen lisäksi tärkeässä roolissa on myös kitaran stemma, jonka sävelsin valssin poljennon esiintuomiseksi. Mielestäni kitara antaa kappaleelle tarvittavaa rytmillistä ryhtiä. Pedagogisina yksityiskohtina sävellyksessäni halusin tuoda esiin kansanmusiikin tyylipiirteitä, kuten bordunan ja heleiden käyttöä, sekä valssille tyypillistä kansanomaista poljentoa.

3.2.3 Mysteeri Baker Streetillä

Minulle Iso-Britannia on aina merkinnyt erityisesti laadukasta kirjallisuutta ja tarinan kerrontaa. Lapsena ja erityisesti teini-iässä olin lumoutunut J.K Rowlingin taianomaisesta *Harry Potter*-kirjasarjasta ja myöhempiä suosikkejani ovat olleet esimerkiksi Jane Austenin *Ylpeys ja ennakkoluulo*, Daniel Defoen autiolla saarelle haaksirikkoutuneen miehen tarinan kertova *Robinson Crusoe* sekä erityisesti skottilaisen Sir Arthur Conan Doyle'n luomat nerokkaat tarinat yksityisetsivä *Sherlock Holmesista*. Kappaleeni saikin nimekseen lopulta *Mysteeri Baker Streetillä* Holmesin ja hänen ystävänsä Watsonin asunnon sijainnin mukaan, jonka osoitteen kirjailija mainitsee olevan *221B Baker Street, Lontoo*.

Etsin tähän sävellykseen innoitusta paitsi kirjoista, myös elokuvamusikista. Loistavien elokuvasäveltäjien lista on pitkä ja monta kertaa unohduinkin kuuntelemaan elokuvasävellyksiä sen sijaan että olisin saanut vietyä omaa sävellystäni eteenpäin. Lopulta oman kappaleeni melodia hahmottuikin yhdeltä istumalta, ikään kuin itsestään.

Tähän sävellykseen tein stemmat piccololle, kolmelle poikkihuilulle, altto-, sekä bassohuilulle. Melodia kulkee kappaleessa ensimmäisen huilun stemmassa, muissa stemmoissa rytmitys on välillä synkopoivaa, välillä taas staattisia ja pidempiä ääniä. Nimensä mukaisesti halusin kappaleeseen arvoituksel-

lisen tunnelman, josta olisi aistittavissa pala vanhaa Lontoota. Olennainen osa tunnelman luomisessa oli italialaisella sekstisoinnulla, joka esiintyy ensimmäisen kerran jo kappaleen toisen tahdin kahdella ensimmäisellä iskulla. Tämä ylinouseva sekstisointu väritti mielestäni juuri sopivasti äänimaisemaa ja loi tarvittavan särön harmoniaan. Alun arvoituksellinen tunnelma saa tummemman sävyn tahdissa kymmenen, joka aloittaa uuden musiikillisen aiheen. Halusin tuoda sävellykseeni vaikutteita tangosta ja tämän vuoksi melodia onkin tahdista kymmenen lähtien rytmikkäämpää ja sisältää painotuksia. Myös piccolo tulee tahdissa kaksitoista ensimmäistä kertaa kappaleeseen mukaan. Pedagogisena elementtinä ja erikoisuutena halusin liittää kappaleeseen soolokohdan ensimmäistä stemmaa soittavalle poikkihuilulle, sillä säestyksettömät solistiset osuudet, kadenssit, ovat tyypillisiä esimerkiksi huilukonsertoissa. Tämä yhdentoista tahdin pituinen soolo-osuus alkaa tango-aiheen päätyttyä tahdista yhdeksäntoista. Soolo-osuuden jälkeen kappale siirtyy takaisin alkuun ja lopuksi codaan.

Mysteeri Baker Streetilla- sävellyksen tekeminen oli kolmesta sävellyksestäni haastavinta. Melodia syntyi yhdeltä istumalta, mutta sopivan harmonian luominen vei runsaasti aikaa. Tunnelmaltaan sain kappaleesta kuitenkin juuri sellaisen kuin halusin. Tässä sävellyksessä pedagogisia yksityiskohtia olivat maantieteellisen soinnun käyttö, vaikutteet tangosta sekä erityisesti ensimmäisen huilustemman soittajan soolo-osuus.

21

Picc.

Fl.

Fl.

Fl.

A. Fl.

B. Fl.

KUVA 3. Soolo. Mysteeri Baker Streetilla- kappaleeseen sävelsin soolokohdan ensimmäistä stemmaa soittavalle poikkihuilulle.

4 POHDINTA

Omien sävellysten tekeminen ja oman säveltäjäyteni pohtiminen opinnäytetyönä on ollut erittäin mielenkiintoinen ja opettavainen projekti. Aiempi sävellyskokemukseni on melko vähäistä, mutta ajatus huiluyhtyeelle säveltämisestä tuntui luontevalta ja tarpeelliselta omaa ammattiani ajatellen. Tarkoituksenani oli säveltää musiikkiopistotasoisille soittajille sopivaa materiaalia, jota voisin hyödyntää myös omassa opetustyössäni. Sisällytin sävellyksiin myös pedagogisia aiheita, joita opettaja voisi halutesaan ottaa esille harjoituttaessaan kappaleita.

Ajatukseni oli ensisijaisesti säveltää kappaleita, joita olisi mukava soittaa yhdessä. Yhteismusisointi on mielestäni erittäin tärkeää, sillä se opettaa monenlaisia taitoja, kuten vastuuta, intonaation hallintaa ja ryhmädynamiikkaa. Huiluyhtyeessä musisointi avaa myös uusia näkökulmia yhteissoittoon, sillä se ei ole kokoonpanona kaikista perinteisin. Yhtyesoitto voi olla musiikkiopistolaiselle myös hyvä väylä luoda ystävyysuhteita muihin saman instrumentin soittajiin ja luoda näin yhteishenkeä. Motivoivat yhteissoittokappaleet ja samaa instrumenttia soittavien kanssa musisoiminen kasvattavat oman kokemukseni mukaan myös intoa harjoitella ja kehittää omia kappaleita ja soittotaitoa.

Motivoivien melodioiden ja aiheiden lisäksi halusin tuoda kappaleisiini myös pedagogisia aiheita, joita voi nostaa esille kappaleita harjoituttaessa. Yö Andalusiassa -kappaleessa tärkeässä roolissa on flamencomusiikki: rytmikkyys, fryyginen dominantti ja kitaran soittamat arpeggiot antavat viitteitä tyylistä. Mysteerit Streetillä -kappaleessa nostin keskiöön ensimmäistä stemmaa soittavan huilun yhdeksän tahdin pituisen soolon. Valssi Paimensalossa -kappaleeseen taas halusin liittää palan kansanmusiikkia alussa esiintyvän urkupisteen, valssin poljennon ja tunnelman avulla.

Huiluyhtye kokoonpanona osoittautui säveltämisen kannalta haastavaksi. Huilu on intonaatioltaan herkkä soitin ja musiikkiopistotasoisilla soittajilla sen ääniala on vielä jokseenkin rajallinen. Esimerkiksi kolmannen oktaavin ylimmät äänet saattavat olla epäpuhtaita ja tuottaa ongelmia korkeutensa vuoksi, joten ylimpiä ääniä käytin yleensä vain piccolon ja ensimmäisen poikkihuilustemman soittajalla, joka yleensä on jo pidemmällä opinnoissaan. Joitakin kompromisseja tein myös aläänten suhteen. Uskoakseni vasta käytännön harjoittaminen osoittaa lopulta sen, kuinka eri ratkaisut kappaleissani toimivat.

Kehitystäni säveltäjänä on ollut mielenkiintoista pohtia sävellystyön aikana ja sen jälkeen. Teoriaosaamiseni on parantunut konkreettisen tekemisen myötä, sillä esimerkiksi äänenkuljetuksen osalta joitakin kappaleiden kohtia olen joutunut miettimään useampaan kertaan. Yksi tärkeimpiä oivalluksia

sävellystyöni aikana oli myös ajatus sävellyksen kokonaiskuvan hahmottamisesta. Esittelin sävellyksiäni kollegalleni, jolta toivoin saavani palautetta. Yhtenä parannusehdotuksena hän kehotti minua miettimään vielä kappaleideni linjaa: hänen mielestään jotkut kohdat olivat rikkonaisia ja musiikillinen kaari katkesi. Saamani palaute sai myös minut miettimään asiaa ja huomasinkin musiikillisen ajatteluni rajoittuvan säveltäessäni melko pieniin kokonaisuuksiin. Yksi tärkeimmistä ratkaisuista löytyi säestysäänistä: pidemmillä nuoteilla, erilaisilla rytmityksillä ja kaarituksilla sain luotua säestysäänille yhtenäisemmän, melodiaa enemmän tukevan linjan ja kokonaiskuva pysyi paremmin kasassa.

Opinnäytetyöni tekemisen aikana olen saanut runsaasti uusia eväitä niin säveltämiseen kuin omaan opetustyöhöni. Uskon opinnäytetyön tekemisen vaikuttaneen myös käsitykseen itsestäni, sillä säveltämisen ja materiaalin työstämisen aikana olen usein miettinyt identiteettiäni musiikkipedagogina. Tehdessäni kappaleita on uusia ideoita syntynyt opetusta silmällä pitäen ikään kuin sivutuotteena, itsestään. Ideoita sain esimerkiksi uusien sävellyks- ja ääniharjoitusten tekemiseen. Muutamia oivalluksia olen päässyt kokeilemaan jo oppilaideni kanssa ja ne ovat osoittautuneet toimiviksi. Myös huiluyhtyeelle säveltämistä aion jatkaa ja mahdollisesti julkaista sävellyksiäni tulevaisuudessa. Opinnäytetyöni auttoi minua pääsemään kunnolla alkuun säveltämisessä ja prosessin myötä kiinnostus kehittyä opettajana ja kehittää opetusmetodeja, luoda omaan opetukseen uutta ja innostavaa, on kasvanut entisestään!

LÄHTEET

Csikszentmihalyi, M. 1990. Flow – elämän virta. Tutkimuksia onnesta, siitä kun kaikki sujuu. Helsinki: Rasalas Kustannus.

Csikszentmihalyi, M. 1997. Creativity. Flow and the psychology of discovery and invention. 2.painos (1. painos 1996). New York: HarperPerennial.

Djupsjöbacka, T. 2006. Flamencon muotorakenne ja muusikoiden roolit. Helsingin yliopisto, Taiteiden tutkimuksen laitos. Pro gradu-tutkielma. Saatavissa: <http://www.tovedjupsjobacka.com/wp-content/uploads/2011/10/ToveProgradu.pdf>. Viitattu 12.4.2016.

Eerola, J. & Korvenpää, J. 1995. Muusikon vapaidet ja perinteen pakkopaita. Musiikin suunta, 17(3), 24-35.

Erkkilä, A. 2012. Huilistin hengityksen periaate ja sen opettaminen lauluopetuksen metodein. Lahden ammattikorkeakoulu, Musiikki- ja draamainstituutti. Opinnäyte. Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/44537/Erkkila_Anniina.pdf?sequence=1. Viitattu 20.2.2016.

Ervasti, M., Muhonen, S. & Tikkanen, R. 2013. Säveltämisen monet mahdollisuudet musiikkikasvatuksessa. Teoksessa M-J. Juntunen, H.M. Nikkanen & H. Westerlund (toim.) Musiikkikasvattaja. Koh-ti reflektiivistä käytäntöä. Bookwell Oy, Juva: PS-kustannus, 246-291.

Hako, P. 2000. Unien lahja. Einojuhani Rautavaaran maailma. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Ajatus.

Heikkilä, S. 2015. Mitä on kansanmusiikki?. Kansanmusiikki 177(2), 4.

Heiniö, M. 1997. Sanat sävelistä. Juva: WSOY.

Alajärvi, E. Hiukan historiaa. Saatavissa: <http://www.flamenco.fi/taustaa-historiaa/>. Viitattu 15.2.2016.

Kantola, J. 2015. Henkilökohtainen tiedonanto, haastattelu. 9.10.2015.

Karjalainen, K. 2014. Sovittaminen. Johdatus ammattimaiseen sovitukseen, soitintamiseen ja orkestraatioon. Kari Karjalainen Music 2014.

Kaschub, M. & Smith, J. 2009. Minds on Music. Composition for Creative and Critical Thinking. Lanham: Rowan & Littlefield.

Kotimaisten kielten keskus ja kielikone Oy. 2016. Kielitoimiston sanakirja. Saatavissa: <http://www.kielitoimistonsanakirja.fi/>. Viitattu 3.3.2016.

Koskennurmi-Sivonen, R. & Seitamaa-Hakkarainen, P. 2004. Luovuus. http://www.mlab.uiah.fi/polut/Luovuus/teoria_luovuus.html. Viitattu 25.3.2016.

Laaksonen, K. 2014. A: Sävellyskonsertti 24.01.2014 Sigyn-salissa. B: Mitä on luovuus?. Turun ammattikorkeakoulu, musiikin koulutusohjelma. Opinnäyte. Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/78637/Laaksonen_Kimmo.pdf?sequence=1. Viitattu 25.3.2016.

Lehtovaara, T. 2014. Sovitusopas harrastajaryhmien vetäjille omien sovitusten laatimisen tueksi. Helsinki: Sulasol.

Muinonen, A. 2015. Henkilökohtainen tiedonanto, puhelinkeskustelu. 5.10.2015.

Pesonen, S. 2013. Mielen kuvia... . Inspiroivia mielikuvia sekä luovuutta pianonsoiton alkeisopetusta värittämään. Savonia- ammattikorkeakoulu, Kulttuuriala. Opinnäyte. Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/69831/Pesonen_Sade.pdf?sequence=1. Viitattu 25.3.2016.

Perkiö, M. 2010. Musiikin perusteet. MUPE (kurssimuotoisena). Saatavissa: http://musiikkiopisto.fi/mupe/?page_id=298. Viitattu 12.4.2016.

Viljamaa, A. Mielikuvat ja oppiminen laulopedagogiikassa. Jyväskylän ammattikorkeakoulu, Opettajan pedagogiset opinnot musiikin ja tanssin alalla. Opinnäyte. Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/20209/jamk_1254134184_1.pdf?sequence=1. Viitattu 26.3.2016.

Webster, J. 2003. Duende – Flamencon lumous. Juva: WS Bookwell Oy.